

גליל ירנרת לעירן בפרשת השבוע
ערוכים בידי נחמה ליגוביץ - שנת האחת עשרה
יו"ל ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנוער
הסתדרות נשי מזרחי אמריקה

מטות- מסעי (תשי"ב) ס' אס' ל"ה ע"י אס'

דעות שונות בטעם ערי המקלט הובאו בגליון מטות-מסעי תש"ס שאלה ב
וכן ראה לפרק זה גם גליון תשי"א, ביחוד דברי שד"ל א'.

א. שאלות כלליות

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק י'.

הלכה א': שלשה הם ההורגים בלא כוונה. ב' י"ח הורג בשגגה והעלמה גמורה
וזוהו שנאמר בו (שמות כ"א) "ואשר לא צדה..." ודינו שיעלה לערי המקלט
וינצל... ג' ויש הורג ותהיה השגגה קרוב לאונס והוא שיארע במיתת זה
מאורע פלא שאינו מצוי ברוב מאורעות בני אדם, ודינו שהוא פטור מן
הגלות; ואם הרגו גואל הדם - נהרג עליו. ד' ויש הורג בשגגה ותהיה
השגגה קרובה לזדון והוא שיהיה בדבר כמו פשיעה או שהיה לו להזהר
ולא נזהר ודינו שאינו גולה, מפני שעונו חמור, אין גלות מכפרת לו
ואין ערי המקלט קולטות אותו, שאינן קולטות אלא את המחוייב גלות בלבד;
לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והורגו - פטור... ו' כיצד?
הזורק אבן לרשות הרבים והרג... הרל זה קרוב למזיד ואינו נקלט מפני
שזו פשיעה היא, שהרי היה לו לעיין ואח"כ יזרוק... י"ב מי
שהיה דולה את החבית להעלותה לגג ונפסק החבל ונפלה על חברו והרגתהו;
או שהיה עולה בסלם ונפל על חברו והרגו - פטור מן הגלות, שזה כמו אנוס
הוא, שאין זה דבר הקרוב להיות ברוב העתים, אלא כמו פלא הוא; אבל אם
היה משלשל את החבית ונפלה על חברו והרגתהו, היה יורד בסולם ונפל על
חברו, היה מעגל במעגלה ונפלה על חברו והרגתהו - גולה... שהרי דרך
נפילתו מצוי ברוב המקרים להזיק ודבר קרוב הוא להיות, שהרי טבע הכבד
לירד למטה במהרה והואיל ולא ירד עצמו ולא תיקן מעשיו יפה בשעת ירידה
יגלה.

1. הסבר, למה קצרה התורה בפרשת משפטים (במקום המוזכר ברמב"ם
בהלכה ב') בדברה לראשונה על ערי המקלט והאריכה במקומנו?
2. מה הם סוגי השוגגים הפטורים בישיבה בערי המקלט ומדוע?
3. השוה לדברי הרמב"ם גליון שופטים תש"ד שאלות א, ב.
לאיזה משלש סוגי השוגגים שמדבר עליהם הרמב"ם שייכים
השוגגים שם?
4. מהי תכלית הישיבה בערי המקלט היוצאת מן האמור בדינים דלעיל
ואיזו דעה מקובלת אינה מתאימה כלל לדינים הנ"ל?
5. השוה להלכה י"ב שבדברי הרמב"ם את דברי המשנה מכות ג' משנה א'.

אלו הן הגולין: ההורג נפש בשגגה: היה מעגל
במעגילה (רש"י: טחין היו גגותיהם בסיט והגגות לא
היו משופעים, אבל את הסיט משפיעין מעט, כדי שיזובו
המים וטחין אותן בחתיכת עץ עבה וחלקה ובה בית
יד ודוחפה לצד השפוע וחוזר ומוטכה אליו וחוזר

/ראה מעבר לדף

ודוחפה והטיט מתמרח ומחליק. ובדחיפתו קורוהו - "מעגל" ובמשיכתו קורוהו - "מושך", ושם העץ - "מעזילה", ונפלה עליו והרגתהו, היה משלשל בחבית (מן הגג) ונפלה עליו והרגתהו, היה יורד (רש"י: ההורג בסלם ונפל מן הסלם והרג בגופו את חברו - גולה...) בסלם ונפל עליו והרגו - הרי זה גולה. אבל אם היה מושך במעזילה ונפלה עליו והרגתהו, היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפלה עליו (החבית) והרגתהו, היה עולה בסלם ונפל עליו והרגו - הרי זה אינו גולה. זה הכלל: כל שבדרך ירידתו - גולה, ושלא בדרך ירידתו - אינו גולה.

(א) מה הוסיף הרמב"ם על דברי המשנה?

(ב) מאיזה פסוק בפרקנו יוצאים דינים אלה וכלל זה שנאמר בסוף המשנה?

ג. י"ב ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט.

מכות י"ב ע"א: רבי עקיבא אומר: מניין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בבית דין אחר? ת"ל: "עד עמדו לפני העדה למשפט" - עד שיעמוד בבית דין אחר.

וכן ספר החנוך מצוה ת"ט:

שנמנענו שלא להרג החוטא כשנראהו עושה מעשה החטא, שיתחייב עליו מיתה, קודם שנביאהו לבית דין, אבל נתחייבנו להביאו לפני בית דין ונביא עליו העדים לפניהם והם ידינוהו כמו שנ' "ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט" ... ואפילו ראגהו בית דין הגדול שהרג, יהיו כולם עדים וישאו עדותם אצל בית דין אחר שידיוהו.

הסבר את טעם הדין הזה, שאפילו הין דין הגדול שראוהו. אין יכולים לדונו?

ג. שאלות ודיוקים ברש"י:

1) י"ד ד"ה את שלש הערים

(א) מה קשה לו?
(ב) הרא"ם מקשה: והלא ערי המקלט אינן אלא לשוגגין, והשוגגין לא יהיו אלא לפי רבוי העם ומעוטו?

נסה ליטב טאלתו!

מה קשה לו ומה אלצו לומר כך?
הסבר, למה הוסיף מלת "הכהן" בין "אשר ימות בה" ובין "בלא ראות"?

2) י"ט ד"ה בפגועו בו
3) כ"ג " או בכל צבן
אשר ימות בה

א. כ"ג והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו.

ספרי י"ז: לפסול את השונאים מליטב בדין.

ומקשה בעל הכתב והקבלה:

ממקרא זה למדונו רבותינו שהשונא לבעל דין לא ידון אותו, דלא מצי להפוך בזכותו, ... ובהשקפה ראשונה יפלא זה, דהא קרא ברוצח ונורצח משתעי - לא בדיין?

נסה לתרץ קושייתו ולהסביר, מה הביאם לחז"ל להוציא פסוקנו ממשמעו!

השאלות המסומנות x קשות והמסומנות xx קשות ביותר, ענה כפי המתאים לך.

תשובות יש לשלח לנחמה ליבוביץ, ירוטלם קרית משה.